

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗ

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐπιστήμη καὶ Τέχνη»
Τεύχος 136

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΡΝΑΣ ΣΟΣ»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1962

Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin
Institut für griechisch-österreichische Altertumskunde
Bibliothek

RA

AP
69700 K

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ

Ὑπὸ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗ

Ὁ Πυθαγόρας ἦτο Ἑλλήν μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος. Ἐγεννήθη ἐν Σάμῳ περὶ τὸ 580 π.Χ. καὶ ἀπέθανεν ἐν Μεταποντίῳ τῆς Κάτω Ἰταλίας περὶ τὸ 490 π.Χ. Κατὰ τινὰς συγγραφεῖς ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Μνήσαρχος, ἡ δὲ μήτηρ του Πυθαΐς. Ἐνυμφεύθη τὴν Θεανώ, ἐξ ἧς ἀπέκτησεν υἱὸν ὀνόματι Ἀρίμνηστον, κατ' ἄλλους δὲ Τηλαύγη, λέγεται δὲ ὅτι ἀπέκτησε καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Μυῖαν καὶ τὴν Ἀριγνώτην. Αἱ βιογραφικαὶ περὶ Πυθαγόρου πληροφορίες ὀφείλονται κυρίως εἰς Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἀκμάσαντας κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅπως εἶναι ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, καὶ ὁ Πορφύριος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἰάμβλιχος. Οὗτοι ἐξ ἄλλου ἀρῶνται τὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ Πυθαγόρου ἐκ Πραγματειῶν τοῦ Ἀριστοξένου καὶ τοῦ Δικαιάρχου, μαθητῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, οἱ ὅποιοι ἤκμασαν 200 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πυθαγόρου. Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐπὶ 100 ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πυθαγόρου οὐδὲν ἐγράφη, καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία εἰς τὴν Σχολὴν του ἦτο μόνον προφορικὴ, τηρουμένη δι' ὄρκου, αὐστηρῶς μυστικὴ τότε δικαιολογοῦνται πολλαὶ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἀκριθείας τῶν βιογραφικῶν πληροφοριῶν περὶ Πυθαγόρου, αἱ ὅποια ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν.

Ὅπωςδήποτε ἡ προσωπικότης καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πυθαγόρου περιεβλήθησαν τὸν πέπλον τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ θρύλου. Θεωρεῖται ὅμως βέβαιον, ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐν Ἑλλάδι τῶν ἐπιστημῶν ἐν γένει καὶ τῆς φιλοσοφίας ἰδιαιτέρως.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Ἀγκαῖος, υἱὸς τοῦ Διός, εἶχεν ἀποικίσει τὴν Σάμην τῆς Κεφαλληνίας. Οὗτος ἔλαβε παρὰ τῆς Πυθίας τὸν χρησμὸν νὰ ἐποικίσῃ τὴν νῆσον Μελάμφυλλον ἢ Φυλλίδα, εἰς τὴν ὁποίαν πράγματι ἐγκατέστησεν οὗτος Ἀθηναίους, Ἐπιδαυρίους καὶ Χαλκιδεῖς καὶ τὴν ὠνόμασεν Σάμον. Ὁ χρησμὸς τῆς Πυθίας εἶχεν ὡς ἐξῆς:

Ἄγκαϊ' εἰναλίαν νῆσον Σάμον ἀντὶ Σάμης σε οἰκίζειν κέλομαι· Φυλλίς δ' ὀνομάζεται αὕτη.

(Ἄγκαϊε, σὲ προτρέπω νὰ οἰκίσῃς τὴν ἐν θαλάσῃ νῆσον καὶ νὰ τὴν ὀνομάσῃς Σάμιον ἀντὶ Σάμης· τὴν αὕτη ὀνομάζεται Φυλλίς).

Λέγεται, ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ Πυθαγόρου κατάγονται ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἄγκαϊου, ἐν ᾧ εἷς Σάμιος ποιητής, ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν ὁ Μνήσαρχος ἠρώτησε τὴν Πυθίαν διὰ τὴν ἔκβασιν τῶν ἐμπορικῶν του ὑποθέσεων καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἡ σύζυγός του Παρθενίς, ἡ ὁποία τότε ἦτο ἔγκυος, θὰ γεννήσῃ υἱόν, ὁ ὁποῖος θὰ διαφέρει τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν σοφίαν καὶ θὰ γίνῃ ὠφέλιμος εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ Μνήσαρχος, μετὰ τὸν χρησμὸν καὶ τὸν τοκετὸν τῆς συζύγου του, μετωνόμασε ταύτην εἰς Πυθαΐδα καὶ τὸ νεογνὸν εἰς Πυθαγόραν, πρὸς τιμὴν τῆς Πυθίας. Ὁ Πυθαγόρας ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, λέγεται, ὅτι ἐγένετο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Φερεκύδου, ἐν Λέσβῳ, τοῦ Ἐρμοδάμαντος ἐν Σάμῳ καὶ τοῦ Θαλοῦ καὶ Ἀναξιμάνδρου ἐν Μιλήτῳ. Ἐφοδιασθεὶς μὲ συστατικὰ γράμματα τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτους πρὸς τὸν Φαραῶ Ἀμασιν, ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῶν ἱερέων τῆς Μέμφιδος, Ἡλιουπόλεως καὶ Διοσπόλεως. Μετὰ διαμονὴν ἐν Αἰγύπτῳ 22 ἐτῶν, ὅτε ὁ Βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης κατέλαβε τὴν χώραν καὶ κατέλυσε τὴν δυναστείαν τῶν Φαραῶ, ὁ Πυθαγόρας μετηνέχθη εἰς Βαβυλῶνα μετ' ἄλλων λογίων Αἰγυπτίων, ὡς αἰχμάλωτος. Ἐκεῖ συναναστράφη μάγους Πέρσας καὶ σοφοὺς Χαλδαίους, καὶ μετὰ διαμονὴν 12 ἐτῶν ἐν Βαβυλῶνι τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἑλληνος Δημοκίδου, προσωπικοῦ ἱατροῦ τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀφῆθη ἐλεύθερος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Σάμιον εἰς ἡλικίαν 56 ἐτῶν. Λόγῳ ὅμως τῆς τυραννικῆς διοικήσεως τοῦ Πολυκράτους ἔφυγεν ἐκ τῆς Πατρίδος του, ἐπεσκέφθη τὴν Δῆλον, τὸ Ἰδαῖον ἄντρον τῆς Κρήτης καὶ τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἐνθα συναναστράφη μετὰ τῆς ἱερείας Θεμιστοκλείας. Ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν μετὰ διαμονὴν ἐνὸς ἔτους ἐγκατεστάθη εἰς τὸν Κρότωνα τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐνθα ἵδρυσεν Σχολήν. Μετὰ τινα χρόνον εἰσήχθη εἰς δίκην κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀθείᾳ καὶ διαφθορᾷ τῶν νέων. Ἀπολογηθεὶς ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τοῦ Κρότωνος, συντθεμμένου ἐκ χιλίων δικαστῶν, ἀπηλλάγη τῆς κατηγορίας καὶ συνέχισε τὴν διδασκαλίαν του, ἰδρύσας σὺν τῷ χρόνῳ παραρτήματα

τῆς Σχολῆς του εἰς πλείστας πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Κρότωνος συνέρρεον μαθηταὶ ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Πυθαγόρας «διεπονεῖτο τὸ πρῶτον περὶ τὰ μαθήματα καὶ τοὺς ἀριθμούς, ὕστερον δὲ οὐκ ἀπέστη τῆς Φερεκίδους, τερατοποιίας» (κατ' ἀρχὰς ἠσχολεῖτο μὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ τοὺς ἀριθμούς, ὕστερον δὲ καὶ μὲ τὰς τερατοποιίας τοῦ Φερεκίδους). Διότι, ὅταν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεταποντίου προσήγγιζε πλοῖον, ὁ Πυθαγόρας προεῖπεν, εὕρισκόμενος εἰς τὴν παραλίαν, ὅτι τὸ πλοῖον φέρει μαζί του νεκρόν. ὅπως πράγματι διεπιστώθη κατὰ τὴν προσόρμισιν τοῦ πλοίου. Ἐν Τυρρηνίᾳ ὑπῆρχε θανατηφόρος ὄφις, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ φόβητρον κοὶ ἡ μάστιξ τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Ὅταν ὁ Πυθαγόρας διερχόμενος ἐκεῖθεν ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ὄφεως, ἐδάγκασε τὸν ὄφιν, ὁ ὁποῖος οὕτω ἐφρονεῦθη. Ὅταν διέπλεε μετ' ἄλλων τὸν ποταμὸν Κάσα, ἤκουσεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ φωνὴν μεγάλην: «Πυθαγόρα, χαῖρε» ἐν ᾧ οἱ συνοδοὶ του κατελήφθησαν ὑπὸ τροῦμου. Κάποτε ἐφάνη συνομιλῶν μετὰ μαθητῶν του ἐν Κρότωνι καὶ Μεταποντίῳ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὥραν. Ἄλλοτε, καθήμενος εἰς ἓν θέατρον ἐσηκώθη καὶ ἔδειξεν εἰς τοὺς θεατὰς τὸν ἓνα πόδα του ὡς χρυσόν. Κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον, ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραφε εἰς τὴν πραγματείαν του «Περὶ Πυθαγορικῆς φιλοσοφίας», ὅτι τοῦ «λογικοῦ ζώου τὸ μὲν εἶναι θεός, τὸ δὲ ἄνθρωπος, τὸ δὲ ὡς ὁ Πυθαγόρας». Κάποτε παρευρέθη εἰς ἀγρόν τινα, ὅπου βοῦς τις ἔτρωγε κυάμους. Ὁ Πυθαγόρας θεωρῶν τοῦτο ὡς ἀμάρτημα παρεκάλεισε τὸν βουκόλον ν' ἀποτρέψῃ τὸ ζῶον ἀπὸ τοῦ νὰ τρώγῃ κυάμους (ἐξ οὗ καὶ τὸ κυάμων ἀπέχεσθαι). Ὁ Βουκόλος εἰρωνεύθη τὸν Πυθαγόραν, εἰπὼν: πολὺ εὐχαρίστως θὰ διεβίβαζα τὴν ἐπιθυμίαν σου εἰς τὸν βοῦν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω γὰ ὁμιλῶ βοῖστί. Τότε, ὁ Πυθαγόρας ἐπλησίασε πρὸς τὸν βοῦν, τοῦ ἐψιδύρισε κάτι εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ὁ βοῦς ἔπαυσε νὰ τρώγῃ κυάμους, καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν. Ὁ Πυθαγόρας ἐπρέσβευε καὶ ἐδίδασκε τὴν μετεμψύχωσιν. Ὅτι δηλ. ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν θάνατον, ἂν μὲν εἶναι τελεία, μεταβαίνει καὶ ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἄλλως, ἂν ὁ ἀνθρώπος ἔχη διαπράξει ἀμαρτήματα κατὰ τὴν ζωὴν του, μεταβαίνει εἰς φυτὰ ἢ ζῶα πρὸς τιμωρίαν καὶ ἐξαγνισμόν. Αἱ διάφοροι αὐταὶ ζωαὶ μίας ψυχῆς, ἐπὶ τῆς γῆς, διαρκοῦν 3.000 ἔτη. Ἡ οὐσία τῶν ὄντων εἶναι οἱ ἀριθ-

μοί. Τὸ Σύμπαν προήλθεν ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος χάους διὰ τῆς μορφῆς, δηλ. τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἁρμονίας. Ὁ Πυθαγόρας πρῶτος τὸ ὠνόμασε κόσμον, δηλαδή τάξιν, διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν αὐτῷ ἁρμονίαν.

Διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πυθαγόρου ὑπάρχουν δύο διάφοροι ἐκδοχαί. Κατὰ τὴν μίαν ἀπέθανεν οὗτος ἐξόριστος ἐν Μεταποντίῳ εἰς ἡλικίαν 80 καὶ πλέον ἐτῶν. Κατὰ τὴν ἄλλην ἐφρονεύθη εἰς Κρότωνα κατ' ἐπιδρομὴν τῶν δημοκρατικῶν ὑπὸ τὸν Κύλωνα ἐναντίον τῆς Σχολῆς, κατ' ἣν ἐπιδρομὴν ἐσώθησαν δύο μόνον μαθηταί, ὁ Ἄρχιππος καὶ ὁ Λῦσις. Ἐκ τούτων, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, ὁ Λῦσις μετέβη εἰς Θήβας καὶ ἔσχεν ὡς μαθητὴν τοῦ τὸν Ἐπαμεινώνδαν. Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν σαφῆ γνῶσιν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τοῦ θανάτου τοῦ Πυθαγόρου. Ἐκεῖνο ἐπὶ τοῦ ὁποίου συμφωνοῦν ὅλοι οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς εἶναι ὅτι ἡ Σχολὴ τοῦ Πυθαγόρου ἐν Κρότῳ ἐκλείσθη βιαίως διὰ πολιτικῶν λόγων καὶ ὅτι πλείστοι τῶν Πυθαγορείων ἐφρονεύθησαν.

Ἡ Σχολὴ τοῦ Πυθαγόρου δὲν ἦτο θρησκευτικὸς ὀργανισμὸς, ὅπως π.χ. τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια. Ἡ εἰσοδὴ ὅμως μαθητῶν εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἐν αὐτῇ διδασκαλία ἐγίνοντο κατὰ τὰς διατάξεις θρησκευτικῶν ὀργανώσεων. Ὁ ὑποψήφιος μαθητὴς ἐκαλεῖτο εἰς τὸ γυμναστήριον τῆς Σχολῆς, ἐνθα ἐλάμβανε μέρος εἰς κοινὰς μετὰ τῶν μαθητῶν ἀσκήσεις. Ἡ πάλῃ ἀπηγορεύετο, διότι οἱ προσοριζόμενοι διὰ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς δὲν ἦτο πρέπον νὰ κυλίωνται κατὰ γῆς, ὡς τὰ ζῷα. Εἰς τὸ ἀκολουθοῦν συμπόσιον ὁ ὑποψήφιος ἠρωτᾶτο παντοιοτρόπως καὶ ἀπῆντα ἀβιάστως καὶ ἐλευθέρως. Ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ βοηθοὶ του παρηκολούθουν τοὺς μορφασμοὺς καὶ τὸν γέλωτα τοῦ ὑποψηφίου, ἐφυσιογνώμον, ὡς ἐλέγετο, αὐτόν. Μετὰ τινα καιρὸν, ὁ ὑποψήφιος ἐκαλεῖτο καὶ διήρχετο μίαν νύκτα εἰς τι σπήλαιον, ἐνθα κατὰ τὸν θροῦλον ὑπῆρχον φαντάσματα καὶ κακὰ πνεύματα. Ὁ ἀδυνατῶν νὰ παραμείνῃ ἀπερρίπτετο, ὡς ἀσθενοῦς χαρακτηῖρος. Ἐὰν ὁ ὑποψήφιος ὑφίστατο ἐπιτυχῶς τὰς δοκιμασίας ἐγίνετο δεκτὸς εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα ἢ τάξιν τῆς Σχολῆς, ἐνθα ἡ φοίτησις διήρκει 5 ἔτη (κατ' ἄλλους ἀπὸ 2—5). Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς φοιτήσεως εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἦτο, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐπὶ 5 ἔτη ἀπηγορεύετο νὰ ὁμιλῇ. Ἡ σιγὴ ἦτο ὁ ὑπέρτατος νόμος διὰ τὸν

μαθητὴν τῆς τάξεως αὐτῆς. Ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀκούῃ μόνον χωρὶς νὰ ἐρωτᾷ. Τὸ αὐτὸς ἔφα (τὸ εἶπε ὁ Πυθαγόρας καὶ εἶναι ὀρθόν) εἶχε γίνει δόγμα. Οἱ μαθηταὶ τῆς τάξεως αὐτῆς ὠνομάζοντο ἀκουσματικοὶ ἢ ἀκουστικοὶ καὶ ἤκουον μαθήματα ἠθικῆς. Προετρέποντο ν' ἀναπτύσσουν τὴν φιλίαν μεταξὺ των. Μνημονεύεται, ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν φιλίαν καὶ ἐρωτηθεὶς κάποτε «τί ἐστὶ φίλος;» ἀπήντησεν: «ἄλλος ἐγώ».

Ἡ φιλία διὰ τοὺς Πυθαγορείους ἦτο «ἐναρμόνιος ἰσότης». Οἱ ἀκουσματικοὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτριάι ἀπετέλουν τὸ ὁμοκόειον, δηλ. πλῆθος ἀκουόντων ὁμοῦ. Ἐξων κοινοβιακῶς καὶ συνετηροῦντο ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμείου εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον καταθέσει τὰς περιουσίας των. Ὁ Πυθαγόρας ἐπρόσβευεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀτελής καὶ ἔχει ἀνάγκην ἀγωγῆς διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὰ φυσικὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. «Τὰς αἰτίας δεῖ ἀναιρεῖν, δι' ἃς ἀδικεῖν πέφυκεν ἄνθρωπος, φιληδονίαν μὲν ἀπολαύσει ταῖς διὰ τοῦ σώματος, πλεονεξίαν δὲ ἐν τῷ κερδαίνειν, φιλοδοξίαν δὲ ἐν τῷ καθυπερέχειν τῶν ἴσων τε καὶ ὁμοίων» (πρέπει νὰ ἐξαλείψωμεν τὰς αἰτίας διὰ τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως ἀδικεῖ ἤτοι τὴν φιληδονίαν διὰ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ σώματος, τὴν πλεονεξίαν τοῦ κέρδους, καὶ τὴν φιλοδοξίαν νὰ ὑπερέχῃ ἀπὸ τοὺς ἴσους καὶ ὁμοίους του) (Στοβαίου «Περὶ Ἀρετῆς»). Ἡ ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρου προπαρασκεύαζε τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν διδασκαλίαν. Τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν συνήθιζε βαθμηδὸν ν' ἀνευρίσκη τὸν τύπον μιᾶς ἀοράτου τάξεως ἐπὶ τῆς ὀρατῆς πραγματικότητος. Ἡ διδασκαλία, ἰδίᾳ τῶν ἀκουσματικῶν, ἐγίνετο διὰ συμβόλων καὶ συμβολισμῶν. Εἰς τὰς αἰθούσας τῆς Σχολῆς ἦσαν ἀναγεγραμμένα ρητὰ καὶ ἐπιγράμματα ἔχοντα συμβολικὴν ἔννοιαν καὶ συνεπῶς ἀκατάληπτα διὰ τοὺς ἀμύητους, ὅπως π.χ.:

1. Πῦρ μαχαίρα μὴ σκαλεύειν
2. Ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν.
3. Ἐπὶ χοίνικος μὴ καθίζειν.
4. Καρδίαν μὴ ἐσθίειν.
5. Τὰς λεωφόρους μὴ βαδίζειν.
6. Ἀποδημοῦντα μὴ ἐπιστρέφεισθαι κλπ.

(1. Νὰ μὴ ἀνακατεύῃς τὸ πῦρ μὲ τὴν μάχαιραν, ἐσήμαινε δὲ τοῦτο: νὰ μὴ ἐξάπτης ἄνθρωπον εὐρισκόμενον ἐν θυμῷ =

νὰ μὴ βάξῃς λάδι στὴ φωτιά. 2. Νὰ μὴ ὑπερβαίνῃς τὸν ζυγόν, ἤτοι νὰ μὴ ἀδικῇς. 3. Νὰ μὴ ἀρκεῖσαι εἰς τὴν ἡμερησίαν τροφήν, δηλ. νὰ φροντίξῃς ἐξ ἴσου καὶ διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον. 4. Νὰ μὴ τρώγῃς καρδίαν, δηλ. νὰ μὴ βασανίζῃς τὴν ψυχὴν σου μετ' ἀνίας καὶ λύπας. 5. Νὰ μὴ βαδίζῃς τὰς λεωφόρους, ἤτοι νὰ μὴ παρασύρεσαι ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν πολλῶν ἀδαῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν ἐπαϊόντων. 6. Ὅταν ἀποδημῇ τις νὰ μὴ ἐπιστρέφῃ, δηλ. ὅταν ἀποδηήσῃ τις νὰ μὴ ἔχῃ τὸν νοῦν του ἐπὶ τῶν ἐπιγείων κλπ.). Οἱ μαθηταὶ ἠγείροντο ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου. Ὁρας τινὰς διέθετον διὰ μελέτην καὶ γυμναστικὴν. Κατὰ τὰς ἐστιάσεις ἀπηγορεύοντο οἱ κύαμοι καὶ τὸ κρέας. Τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας οἱ μαθηταὶ ἤκουον τῆς διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἀπερχόμενοι πρὸς ὕπνον ἔδιδον ἀπολογισμὸν εἰς ἑαυτοὺς περὶ τοῦ ἔργου των τῆς ἡμέρας, λέγοντες: «Τί παρέβην; Τί δ' ἔορξα; Τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;» (ποῖον καθήκον παρέβην; Τί ἔπραξα; Τί παρέλειψα νὰ πράξω;). Πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Σχολῆς ἔκειτο μέγα ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ λογίου, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἐπιγραφή: «Ἐκὰς βέβηλοι» (δηλ. μακρὰν οἱ βέβηλοι, οἱ ἀμύητοι). Ὅταν ὁ Πυθαγόρας ἐπέθετο, ὅτι ὁ μαθητὴς μετὰ πενταετῆ σιγὴν καὶ μελέτην ἦτο ἄξιος προαγωγῆς, ἀνεκήρυσσε τοῦτον ἐσωτερικὸν μαθητὴν καὶ ἐδέχετο αὐτὸν ἐντὸς τῆς Σχολῆς. Οἱ ἀριθμοὶ καὶ τὰ γεωμετρικὰ σχήματα ἀπετέλουν τὸ ἀντικείμενον τῆς πρώτης ἐρεύνης τῶν ἐσωτερικῶν μαθητῶν. Οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἦσαν ἀπλῶς σύμβολα ποσοτικῶν σχέσεων. Ἦσαν αὐτὴ αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ κόσμου. Πῶς ἀκριβῶς ἐνόουν τοῦτο ὁ Πυθαγόρας, καὶ οἱ Πυθαγόρειοι δὲν εἶναι γνωστόν, καίτοι ὁ Ἀριστοτέλης, φαίνεται, εἶχε σχετικὰς πληροφορίας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἀναιρεῖ τὰς Πυθαγορείους θεωρίας περὶ τῆς φύσεως τῶν ἀριθμῶν. Πολλὰ ἐρμηνεῖαι διεσώθησαν μέχρι ἡμῶν περὶ τῶν συμβολισμῶν τῶν πρώτων δέκα ἀριθμῶν, μερικὰς τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν. Ἡ μονὰς εἶναι τὸ πνεῦμα, ὁ αἰθέρ, ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμις ἐξ ἧς γίνεται τὸ πᾶν. Ἡ δυὰς εἶναι ἡ ὕλη ἀποτελούμενη ἀπὸ ὕδωρ καὶ γῆν. Ἡ τριάς εἶναι ὁ χρόνος ὡς θεότης, ἤτοι τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν, τὸ μέλλον. Ἡ τετράς εἶναι ὁ χώρος, ἡ τάξις τοῦ κόσμου. Ὁ 5 συμβολίζει τὰ πέντε στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειται ὁ κόσμος, ἤτοι γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, αἰθέρα καὶ τὰ πέντε ἀντίστοιχα πολύεδρα, κύβον, εἰκοσά-

εδρον, ὀκτάεδρον, τετράεδρον, δωδεκάεδρον. Ὁ 6 συμβολίζει τὰ ἕξ εἶδη τῶν ἐμπύχων ὄντων ἦτοι: Θεούς, δαίμονας, ἥρωας, ἀνθρώπους, ζῶα, φυτά. Ὁ 7 παριστᾷ τοὺς ἑπτὰ γνωστοὺς πλανήτας (Ἑρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἄρης, Ζεὺς, Κρόνος, Σελήνη, Ἥλιος) καὶ τὸν νόμον τῆς ἐξελίξεως. Ὁ 8 παριστᾷ τὰς 8 οὐρανίους σφαίρας καὶ τοὺς 8 φθόγγους τῆς μουσικῆς κλίμακος δηλ. τῆς ἁρμονίας τοῦ κόσμου. Ὁ 9 παριστᾷ τοὺς 9 κοσμικοὺς χώρους τοῦ στερεώματος. Ὁ 10 παριστᾷ τὸ Σύμπαν. Τὴν μονάδα ἐθεώρουν αὐτὸ τοῦτο τὸ "Ἀναρχον" Ὀν. Διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς μονάδος εἰς τὴν δυάδα ὁ κόσμος λαμβάνει μορφήν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τρία, ὁ ὁποῖος εἶναι ἱερώτατος ἀριθμὸς. Ἡ ἱερότης τοῦ ἀριθμοῦ τρία ἔχει προέλθει ἐκ τῶν φυσικῶν παρατηρήσεων τῶν ἀνθρώπων. Οὗτος παριστᾷ τὴν ἀρχήν, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος. Γέννησιν, ζωὴν, θάνατον. Ἡ ἀπλουστάτη μορφή τῶν ὄντων εἶναι τὸ τρίγωνον μὲ τρεῖς πλευράς, τρεῖς γωνίας, τρεῖς κορυφάς, τρία ὕψη, τρεῖς διχοτόμους, τρεῖς διαμέσους. (Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρουν τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς ἀποφράδα, ἄγνωστον ὅμως διὰ ποιὸν λόγον). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς γλώσσης ὁ ἀριθμὸς τρία ἀπέκτησε σημασίαν, ὑποδηλῶν ἐπίτασιν, ὅπως τριχυμία, τριγυρνῶ κλπ. ἔνθα δὲν νοοῦνται τρία κύματα ἢ γυρνῶ τρεῖς δρόμους, ἀλλὰ τεράστια κύματα καὶ περιπλανῶμαι. Ὁ ἀριθμὸς 4 εἶναι ἐπίσης ἱερὸς καὶ ὀνομάζεται τετρακτύς. Εἰς τὸ ὄνομα δὲ τῆς τετρακτύος καὶ ὠρχίζοντο οἱ Πυθαγόρειοι. Ἰδίως τετρακτύς ὀνομάζετο τὸ ἄθροισμα τῶν τεσσάρων πρώτων ἀριθμῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἴσον μὲ 10 δηλ. μὲ τὸ Σύμπαν. Ὁ πέντε κρύπτει τὴν ἀσυμμετρίαν, ἢ ὁποῖα ἐπικρατεῖ εἰς τὴν συμμετρίαν τοῦ κόσμου, διότι ἡ πλευρὰ τοῦ εἰς κύκλον ἐγγεγραμμένου πενταγώνου εἶναι ἀσύμμετρος, τὸ δὲ πεντάγωνον εἶναι ἢ ἕδρα τοῦ εἰς σφαῖραν ἐγγεγραφομένου δωδεκαγώνου τοῦ παριστῶντος τὸν κόσμον, ὅστις εἶναι ἁρμονία. Οἱ ἀριθμοὶ 3,4,5 εἶναι ἱεροὶ θεωρούμενοι καὶ ὁμοῦ, ὡς τριάς. Διότι, οὗτοι ἀποτελοῦν τὴν πρώτην Πυθαγόρειον τριάδα, ἦτοι τοὺς τρεῖς πρώτους ἀριθμούς, οἱ ὁποῖοι ἐπαληθεύουν τὸ πυθαγόρειον θεώρημα: δηλ. τρία εἰς τὸ τετράγωνον σὺν τέσσαρα εἰς τὸ τετράγωνον ἴσον πέντε εἰς τὸ τετράγωνον ($9+16=25$). Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον ἡ τριάς αὕτη θεωρεῖται ἱερά. Διότι, οἱ ἀριθμοὶ 3,4,5 ὑψούμενοι εἰς τὸν κύβον καὶ προστιθέμενοι μᾶς δίδουν τὸν ἀριθμὸν 216, τὸν παρι-

στῶντα τὸν λεγόμενον ψυχογονικὸν κύβον, τοῦ ὁποῖου πλευρὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς 6. Ἀλλὰ καὶ ὁ 6 θεωρεῖται ἱερός, ὀνομάζεται δὲ καὶ Γάμος. Διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι συνδέεται οὗτος μὲ τὰς μετεμψυχώσεις (πλευρὰ ψυχογονικοῦ κύβου) εἶναι καὶ τέλειος ἀριθμὸς, ἐπειδὴ τὸ ἄθροισμα τῶν μερῶν του μᾶς δίδει τὸν ἀριθμὸν ἕξ, ἦτοι $6:6=1$, $6:3=2$, $6:2=3$ καὶ $1+2+3=6$. Ἐπὶ πλέον, ὁ 6 θεωρεῖται ἱερός, διότι οὗτος εἶναι τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου, τοῦ ὁποῖου πλευραὶ εἶναι ἢ ἱερὰ τριάς (3,4,5).

Ὁ ἀριθμὸς 7 ἦτο ἱερός ἐπίσης. Ἡ ἱερότης τοῦ ἀριθμοῦ 7 ἀνάγεται εἰς παλαιοτάτους χρόνους, πολὺ παλαιότερους τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου καὶ ὀφείλεται εἰς τὰς φάσεις τῆς σελήνης, ἐκάστη τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, διαρκεῖ ἑπτὰ ἡμέρας. Οἱ Πυθαγόρειοι ὁμῶς ἐπέτεινον τὴν σημασίαν τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ, θεωροῦντες αὐτὸν παρθένον, ἡγήτορα, ἡγεμόνα καὶ ἄρχοντα ἀπάντων, ἓνα θεόν, αἰεὶ ὄντα καὶ τὸν ἔχουν ἀφιερῶσει εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Τὰ διαστήματα τῆς πυθαγορείου μουσικῆς κλίμακος εἶναι ἑπτὰ καὶ συνεπῶς ὁ ἑπτὰ εἶναι αὕτη ἢ ἀρμονία τοῦ κόσμου. Κατὰ τὸν Πυθαγόρειον Προῶρον, ἡ φύσις δι' ἑπτὰ ἐτῶν ἢ μηνῶν ἢ ἡμερῶν πλεῖστα τῶν πραγμάτων τελειοῖ ἢ μεταβάλλει! Ἡ ἱερότης τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ καὶ ἡ συμβολικὴ σημασία του διατηρεῖται καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ὅπως π.χ.: «Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον, ἑπτὰ καὶ ὀλίγα ἰχθύδια» (Ματθ. 15,34. «Κύριε, ποσάκις ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἐπτάκις; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ» (Ματθ. 18, 22). «Ὁ Ἰησοῦς ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια» (Μάρκ. 12,20,16,9). Καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μας διατηρεῖται ἕκτοτε ἢ σημασία τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ, ὅπως ἐπτάφωτος, ἐπτακέφαλος, ἐπτάστομος, ἐπτάψυχος, ἐπτάπατος (ὁ πολὺ ἐχέμυθος), ἐπτάμυαλος (ὁ σοφώτατος), ἐπταμόναχος = ὁ τελείως μόνος, ἕξ οὐ καὶ θεομόναχος, ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸν λαὸν ἐπεκράτησεν ἢ πυθαγόρειος παράδοσις τῆς ταυτότητος τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ θεομόναχος εἶναι καὶ μία ζωντανὴ ἀπόδειξις οὐ μόνον τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς διατηρήσεως διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῶν Πυθαγορείων δοξασιῶν, ἀλλὰ καὶ

τῆς συνεχείας καὶ διατηρήσεως ἀναλλοιώτου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἡ ἀριθμολογία, ἡ γεωμετρία καὶ ἡ μουσικὴ ὠδήγουν τοὺς ἐσωτερικοὺς μαθητὰς εἰς τὴν κατανόησιν τῶν κοσμικῶν φαινομένων· ἰδοὺ τί γράφει συναφῶς ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος (ΧΠ25): «Ὁ Πυθαγόρας ἐθεώρει ἀρχὴν μὲν ὄλων τῶν πραγμάτων τὴν μονάδα· ἐκ δὲ τῆς μονάδος ὅτι προήρχετο (ἐ-γίνετο) ἡ ἀόριστος δυὰς διὰ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς μονάδος καὶ ὡς ὕλης. Ἐκ δὲ τῆς μονάδος καὶ τῆς ἀορίστου δυάδος, ὅτι ἐγένοντο οἱ ἀριθμοί· ἐκ δὲ τῶν ἀριθμῶν τὰ σημεῖα· ἐκ δὲ τούτων αἱ γραμμαῖαι, ἐκ τῶν ὁποίων γίνονται τὰ ἐπίπεδα σχήματα, ἐκ δὲ τῶν ἐπιπέδων τὰ στερεά· ἐκ τούτων τὰ αἰσθητὰ σώματα, τῶν ὁποίων τὰ στοιχεῖα εἶναι τέσσαρα: Πῦρ, ὕδωρ, γῆ, ἀήρ, τὰ ὁποῖα μεταβάλλονται καὶ διὰ τῆς ἀλλοιώσεως ὄλων αὐτῶν γίνεται ὁ κόσμος ἔμφυχος, νοερός, σφαιροειδῆς, περιέχων εἰς τὸ μέσον τὴν γῆν καὶ αὐτὴν σφαιροειδῆ καὶ περιοικουμένην».

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Ὡς ἀφετηρία τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας θεωροῦνται αἱ μαθηματικαὶ ἔρευναι, αἱ γενόμεναι ἐν τῇ Σχολῇ. Αἱ ἔρευναι αὗται, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν, τὴν γεωμετρίαν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν φυσικὴν συστηματοποιοῦν τὴν προσπάθειαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθηματικῶν ὡς ἐπιστήμης. Διὰ τὴν σχέσιν, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν μαθηματικῶν ἐρευνῶν τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν μεταφυσικῶν αὐτῶν δοξασιῶν, ὁ Ἀριστοτέλης γράφει τὰ ἑξῆς: «Οἱ Πυθαγόρειοι ἦσαν οἱ πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν σοβαρῶς μὲ τὰ μαθηματικὰ καὶ συνέβαλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἀπὸ τὰς βαθείας αὐτῶν μαθηματικῶν γνώσεις ἐδημιουργήθη παρ' αὐτοῖς ἡ θεωρία, ὅτι αἱ Ἀρχαὶ τῶν μαθηματικῶν εἶναι ἐπίσης Ἀρχαὶ τοῦ ὄντος. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ μαθηματικὰ οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἐκ φύσεως τὸ πρῶτον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ τις, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι ἐπίστευον, ὅτι ἔβλεπον εἰς τοὺς ἀριθμοὺς μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ εἶναι καὶ τὸ γίνεσθαι, μεγαλυτέραν ἢ πρὸς τὸ πῦρ, τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ, ἔλεγον οὗτοι τὴν τάδε μεταβολὴν τῶν ἀριθμῶν δικαιοσύνην, τὴν τάδε ψυχὴν καὶ

νοῦν, ἄλλην χρόνον κλπ. Ἐκτὸς τούτου ἔβλεπον οὗτοι καὶ εἰς τοὺς ἀριθμούς, τὰς ιδιότητας καὶ τὰς σχέσεις τῆς ἁρμονίας καὶ ἐπειδὴ κατ' αὐτοὺς πάντα ἐκ φύσεως εἶναι ὁμοιώματα τῶν ἀριθμῶν, οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ὅμως τὸ πρῶτον προᾶγμα τὸ ἀπαντῶμενον ἐν τῇ φύσει, ἐπρέσβευον, ὅτι τὰ στοιχεῖα τῶν ἀριθμῶν εἶναι στοιχεῖα τῶν ὄντων καὶ ὅτι ὁλόκληρος ὁ οὐρανὸς εἶναι ἁρμονία καὶ ἀριθμὸς». («Μετὰ τὰ Φυσικὰ» 985 β) Καὶ περαιτέρω ὁ Ἀριστοτέλης γράφει: «Φαίνονται δὲ οἱ Πυθαγόρειοι νομίζοντες, ὅτι ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ ὕλη τῶν ὄντων καὶ μεταβολαὶ καὶ καταστάσεις, τοῦ δὲ ἀριθμοῦ στοιχεῖα ὅτι εἶναι τὸ ἄρτιον καὶ τὸ περιττόν, ἐκ τούτων δὲ τὸ μὲν ἄπειρον τὸ δὲ πεπερασμένον, τὸ δὲ ἓν, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν δύο τούτων (διότι εἶναι καὶ ἄρτιον καὶ περιττόν), τὸν δὲ ἀριθμὸν γινόμενον ἐκ τοῦ ἑνὸς (τῶν μονάδων δηλ.) ἀριθμοῖ. δὲ ὡς ἐλέχθη, ὅτι εἶναι ὁλόκληρος ὁ οὐρανός. Ἄλλοι δὲ ἐκ τούτων, λέγουν, ὅτι αἱ ἀρχαὶ (τοῦ κόσμου) εἶναι δέκα, αἱ λεγόμεναι κατὰ συστοιχίαν, αἱ ἐξῆς: πέρασ καὶ ἄπειρον — περιττόν καὶ ἄρτιον — ἓν καὶ πλῆθος — δεξιὸν καὶ ἀριστερόν — ἄρρεν καὶ θῆλυ — ἡρεμοῦν καὶ κινούμενον — εὐθύ καὶ καμπύλον — φῶς καὶ σκότος — ἀγαθὸν καὶ κακὸν — τετράγωνον καὶ ἑτερόμηκες». (Μετὰ τὰ Φυσικὰ» 986 α).

Οἱ Πυθαγόρειοι ἐπρέσβευον, ὅτι ἀπέναντι τῆς γῆς κεῖται ἡ ἀντίχθον, συνδεδεμένη ὅμως πρὸς τὴν γῆν. Ἡ γῆ καὶ ἡ ἀντίχθον ἐκινουῦντο περὶ τὸ ἡρεμοῦν κεντρικὸν πῦρ. Τὴν κατὰ κύκλον κίνησιν τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον διετύπωσε κατὰ τινὰς ὁ Φιλόλαος, κατ' ἄλλους δὲ, ἔτι παλαιότερον ὁ Πυθαγόρειος Ἰκέτας. Ἐπὶ πλέον, ὁ Κικέρων ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἰκέτας διετύπωσε καὶ τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῆς γῆς περὶ τὸν ἄξονά της. Ὑπὸ πυθαγορικὴν ἐπίδρασιν βραδύτερον, ὁ Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος (περὶ τὸ 280 π.Χ.) μαθητὴς τοῦ ἀριστοτελικοῦ Στράτωνος, ὑποστηρίζει τὴν κίνησιν τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον. Ὁ Ἀρίσταρχος ὅμως διὰ τὴν θεωρίαν του αὐτὴν ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ στωϊκοῦ Κλεάνθους ἐπὶ ἀθεία. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ἡ νεωτέρα κριτικὴ τείνει εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι τὴν θεωρίαν τῆς διπλῆς κινήσεως τῆς γῆς εἶχον διατυπώσει οἱ πρῶτοι Πυθαγόρειοι ἢ καὶ αὐτὸς ὁ Πυθαγόρας, οἱ ὅποιοι ὅμως διὰ τὸν φόβον θρησκευτικῶν διώξεων ἐχρησιμοποιοῦν τὰ σύμβολα κατὰ τὴν

διδασκαλίαν των και ἐξήσκουν τοὺς μαθητάς των εἰς τὸν νόμον τῆς σιγῆς.

Ἡ θεωρία τῶν Πυθαγορείων περὶ τῆς ἁρμονίας τῶν οὐρανίων σφαιρῶν, περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης («περὶ Οὐρανοῦ» Β. 9. 290 β 12 κ.έ.), στηρίζεται εἰς τὴν παρατήρησιν, ὅτι πᾶν σῶμα κινούμενον ταχέως παράγει ἦχον. Τὸ φαινόμενον τοῦτο πρέπει νὰ παρατηρῆται κατὰ τὴν κίνησιν τῶν ἄστρον. Οἱ οὕτω παραγόμενοι ἦχοι ἔχουν ὕψος ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ἀποστάσεως τῶν ἄστρον, εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰ διαστήματα τῆς μουσικῆς κλίμακος. Ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἁρμονίαν εἰς τὸν οὐρανόν, ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀκοή του ἔχει συνηθίσει εἰς τοὺς παραγομένους ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἄστρον ἁρμονικοὺς ἦχους.

Κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ ἁρμονία τοῦ σώματος, ἐπιδρῶσα ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ διατηρῆται ἡ συμμετρία καὶ ἡ ἰκανότης διὰ τὴν ζωὴν. Ἁρμονία ὅμως τοιαύτη, ὥστε αὕτη νὰ ἐπηρεάζῃ τὸ σῶμα ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ Πυθαγόρας ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ὠμίλησε περὶ ἀρετῆς συστηματικῶς, τὴν ὁποίαν ἀνήγαγεν εἰς ἀριθμοὺς. Αἱ ἠθικαὶ ἔννοιαι εἰς τοὺς Πυθαγορείους περιβάλλονται διὰ τινος συμβόλου ἢ ἀριθμοῦ. Ἡ δικαιοσύνη π.χ. ἀναφέρεται ὡς ἀριθμὸς ἰσάκως ἴσος, δηλ. πᾶν τετράγωνον παριστᾷ τὴν δικαιοσύνην.

Ἐνῶ διὰ τὴν θεμελιώδη πυθαγόρειον θεωρίαν, καθ' ἣν οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων, δὲν διαθέτομεν σαφῆ στοιχεῖα πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφερομένων, διὰ τὸν συμβολισμὸν ὄντολογικῶν ἐννοιῶν διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν τὴν πραγματείαν τοῦ Ἡρώου τοῦ Ἀλεξανδρέως περὶ γεωμετρικῶν (τόμ. 4, Ὁρισμοί, ἔκδ. Χαϊμπουργκ). Εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην γεωμετρικοὶ τινες ὀρισμοὶ ἀναφέρονται ρητῶς εἰς τοὺς Πυθαγορείους. Ἐκ τούτου, διατυπῶνται ἡ πιθανότης, ὅτι ὅλοι οἱ γεωμετρικοὶ συμβολισμοί, οἱ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ἀναφερόμενοι, εἶναι πυθαγορικῆς προελεύσεως. Σημειοῦμεν μερικοὺς ἐκ τούτων (ἐν ἑρμηνείᾳ).

«Ὁ Δημιουργὸς κατεσκεύασε τὴν ψυχὴν μὲ τὰς ιδιότητας τῆς ταυτότητος, τῆς ἑτερότητος, τῆς στάσεως καὶ τῆς κινή-

σεως (ή τετρακτύς). Ἡ διάνοια σταθεῖσα καὶ ἀντιληφθεῖσα ὅτι αὕτη εἶναι ἓν καὶ πολλὰ συγχρόνως, ἀξιοῖ γνῶσιν τῶν ἀριθμῶν καὶ τῆς ἀριθμητικῆς. Ἀφ' ἑτέρου, διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πλήθους ἐκ τῶν μονάδων ἀξιοῖ γνῶσιν τῆς μουσικῆς» (σελ. 102).

«Οἱ Πυθαγόρειοι, ἔλεγον, ὅτι ἡ ἔννοια ἐπιφάνεια δέον νὰ συμβολίζεται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τρία, διότι τὸ πρωταρχικὸν σχῆμα ἐπ' αὐτῆς ἔχει πρώτην αἰτίαν τὴν τριάδα (τὸ τρίγωνον). Διότι, ὁ μὲν κύκλος, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ἀπλούστατον σχῆμα ἐκ τῶν μὲ καμπύλας γραμμῶν, περιέχει ἐν κορυφῶ τὸν ἀριθμὸν τρία, ἦτοι τὸ κέντρον, τὴν ἀκτίνα, τὴν περιφέρειαν, τὸ δὲ τρίγωνον, εἶναι φανερόν, ὅτι εἶναι ὁ ἡγεμὸν τῶν εὐθύγραμμων σχημάτων, διότι ἐκφράζεται διὰ τοῦ τρία καὶ διμορφώθη διὰ τοῦ τρία» (τρεις γωνίαι, τρεις πλευραὶ, τρεις κορυφαί, τρία ὕψη κλπ. σελ. 126).

«Λέγομεν, ὅτι ἡ γωνία εἶναι σύμβολον καὶ εἰκὼν τῆς συνοχῆς τῆς παρατηρουμένης εἰς τὰ θεῖα δημιουργήματα καὶ εἰς τὴν συνέχουσαν αὐτὰ τάξιν» (σελ. 128).

«Ἡ ὀρθὴ γωνία εἶναι σύμβολον τῆς ἀκλινῶς συνεχόμενης ἐνεργείας, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἰσότητα, τὴν περιεκτικότητα καὶ τὸ πεπερασμένον ὄθεν, ἡ κάθετος γραμμὴ (ἐπ' ἄλλην γραμμὴν) ἡ σχηματίζουσα τὴν ὀρθὴν γωνίαν, λέγεται, καὶ εἰκὼν τῆς πρὸς τὸν θάνατον βαδίζούσης ζωῆς. Καὶ ἡ εὐθεῖα γραμμὴ εἶναι σύμβολον τῆς γνώσεως τοῦ συνόλου, διότι αὕτη τέμνεται καὶ προεκτείνεται ἀπεριορίστως» (σ. 142).

«Ὁ μὲν κύκλος εἶναι εἰκὼν τοῦ νοουμένου ὄντος, τὸ δὲ (ἰσόπλευρον) τρίγωνον εἶναι εἰκὼν τῆς πρώτης ψυχῆς πρὶν ἀρχίσῃ αὕτη νὰ μετεμψυχοῦται εἰς ἄλλους ἀνθρώπους ἢ ὄργανισμοὺς) ἔνεκα τῆς ἰσότητος, τιμιότητος καὶ ὁμοιότητος τῶν γωνιῶν καὶ πλευρῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ τὸ πρῶτον θεώρημα (τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου) ἀποδεικνύει ἐν μέσῳ κύκλων τὸ τρίγωνον ἰσόπλευρον καὶ ἰσογώνιον. Καὶ πᾶσα ψυχὴ προέρχεται ἀπὸ νοῦ καὶ ἐπιστρέφει πρὸς νοῦν καὶ μετέχει τοῦ νοῦ».

«Ἡ ὀρθὴ γωνία συμβολίζει τὴν ἀρετὴν, ἐνῶ ἡ ἀμβλεῖα καὶ ἡ ὀξεία συμβολίζουν τὴν κακίαν, τὴν ἀοριστίαν, τὴν ἔνδειαν καὶ τὴν ὑπερβολὴν, τὴν ἀμετρίαν» (σελ. 148, 19).

«Ἐκ πάντων τῶν σχημάτων μόνον τὸ τετράγωνον εἶναι τὸ ἔχον τὰς πλευρὰς ἴσας καὶ τὰς γωνίας ὀρθὰς διὰ τοῦτο καὶ

τιμώτερον λέγεται. Ὅθεν οἱ Πυθαγόρειοι παρομοιάζουν τοῦτο πρὸς τὸ Θεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχον ἄχραντον τάξιν, ἰσότη-
τα καὶ ὀρθότητα, παριστᾷ διὰ τοῦ τετραγώνου τὴν μόνιμον δύ-
ναμιν· διότι ἢ μὲν κίνησις προέρχεται ἐκ τῆς ἀνισότητος, ἐν
ᾧ ἢ ἀκίνησις ἐκ τῆς ἰσότητος» (σελ. 152).

«Εἶναι δὲ ἢ μὲν εὐθεία σύμβολον τῆς ἀπαρεγκλίτου καὶ
ἀδιαστρόφου καὶ ἀχράντου καὶ ἀνεκλείπτου καὶ παντοδυνά-
μου καὶ πανταχοῦ παρούσης Προνοίας, τὸ δὲ τόξον καὶ ἢ
κυκλικὴ κίνησις εἶναι σύμβολα τῆς ἐνεργείας, ἢ ὁποῖα κατευ-
θύνεται πρὸς ἑαυτὴν καὶ περὶ ἑαυτὴν ἐλίσσειται καὶ ἢ ὁποῖα
ἐνέργεια διὰ νοητοῦ πέρατος ἐπικρατεῖ τοῦ Σύμπαντος. Ἐν ᾧ
λοιπόν, ὁ δημιουργικὸς νοῦς ἔθεσε πρὸ ἑαυτοῦ τὰς δύο ταύ-
τας ἀρχάς, δηλ. τὸ εὐθεῖ καὶ τὸ κυκλικόν, παρήγαγεν ἀφ' ἑ-
αυτοῦ δύο μονάδας, τὴν μὲν ἐνεργοῦσαν κυκλικῶς καὶ συντε-
λοῦσαν εἰς τὴν ὑπαρξίν τῶν νοερῶν οὐσιῶν, τὴν δὲ ἐνεργοῦ-
σαν εὐθυγράμμως καὶ παρέχουσαν τὴν γένεσιν τῶν αἰσθητῶν
(Σημ. Ἐνεκα τῶν ἀρχῶν τούτων τὰ προβλήματα τὰ μὴ λυόμε-
να διὰ κανόνος καὶ διαθήτου ἐθεωροῦντο ἅλυστα) (σελ. 154,
12).

Πρέλει νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως ἢ ἀξία καὶ ὁ σεβασμὸς τὸν
ὁποῖον ὁ Πυθαγόρας ἀπέδωκεν εἰς τὰς γυναῖκας. Εἰς τὴν
Σχολίην του αἱ γυναῖκες ἦσαν ἰσότημοι πρὸς τοὺς ἄνδρας καὶ
ἀπῆλανον τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων μὲ αὐτούς.

Τελευταῖοντες ἀναφέρομεν ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς ἠθικῆς
διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρου, ὡς παραδίδει εἰς ἡμᾶς αὐτὴν
ὁ Νεοπυθαγορικὸς Ἰάμβλιχος (4ος αἰών).

Ἐδίδασκε λοιπόν ὁ Πυθαγόρας, ὅτι οἱ ἄνθρωποι κατὰ
τὴν συμπεριφορὰν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πρέ-
πει νὰ προσπαθοῦν, ὥστε τοὺς μὲν φίλους οὐδέποτε νὰ κατα-
στήσουν ἐχθροὺς τῶν τοὺς δὲ ἐχθροὺς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ
δυνατὸν ταχύτερον φίλους. Ἰδιαιτέρως προέτρεπε τοὺς νεω-
τέρους, ὅπως σέβωνται τοὺς πρεσβυτέρους, λέγων, ὅτι εἰς τὸν
κόσμον καὶ εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐκ φύσεως τὸ τιμώ-
μενον εἶναι τὸ προηγούμενον κατὰ τὸν χρόνον ἢ τὸ ἐπόμενον,
ὅπως π.χ. φυσικῶς ἢ πρῶτα προηγεῖται τῆς ἐσπέρας, ἢ ἀρχὴ
προηγεῖται τοῦ τέλους, ἢ γένεσις προηγεῖται τῆς φθορᾶς. Οἱ
θεοὶ προηγούνται τῶν δαιμόνων, οἱ δαίμονες προηγούνται τῶν
ἡμιθέων, οἱ ἡμίθεοι προηγούνται τῶν ἡρώων, οἱ ἥρωες δὲ τῶν
ἀνθρώπων, ἐκ τῶν ἀνθρώπων δὲ προηγούνται οἱ πρεσβύτεροι,

οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ αἴτιοι τῆς γεννήσεως τῶν νεωτέρων. Ἡ τοιαύτη διδαχὴ τοῦ Πυθαγόρου ἀπεσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ διδάξῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς γονεῖς, διότι ἐθεώρει ὡς θεμέλιον τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἀπεριόριστον σεβασμὸν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.

ΕΥΑΓ. Σ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Βιβλιογραφία: Ἰαμβλίου περὶ τοῦ Πυθαγορείου βίου (L. Deubner). Μάλχου ἢ Βασιλέως Πυθαγόρου βίος (A. Nauck). Διογ. Λαέρτιου Πυθαγόρας (R. D. Hicks). H. Diels, Frag. d. Vorsokrati-ker I. Ἰω. Καλιτσονάκι Ἑπταδικαὶ ἔρευναι.